

УДК 159.9.07

Особливості розвитку пізнавальної сфери дошкільника під впливом інноваційних педагогічних технологій

Гарькавець О.М.

У статті розглядається актуальне питання впливу на розвиток пізнавальної сфери дитини інноваційних педагогічних технологій навчання через, які реалізовується освітня програма. Автор проводить аналіз між дітьми міста(з якими використовували різні розвиваючі технології у навчанні) та області(з якими не використовували). Порівнює рівні розвитку пам'яті, уваги, мислення та сприйняття дошкільників під впливом різних педагогічних технологій.

Ключові слова: інноваційні педагогічні технології, елементи, пам'ять, мислення, увага, сприйняття, математико – статистичний аналіз, дошкільнята, рівень розвитку.

В статье рассматривается актуальный вопрос влияния на познавательную сферу ребёнка инновационных педагогических технологий обучения, с помощью которых реализуется образовательная программа. Автор проводит анализ между детьми города(с которыми проводили развивающие технологии в обучении) и области(с которыми не проводили). Проводится сравнение уровней развития: памяти, внимания, мышления и восприятия дошкольников под влиянием различных педагогических технологий.

Ключевые слова: инновационные педагогические технологии, элементы, память, мышление, внимание, восприятие, математико-статистичний аналіз, дошкольники, уровень развития.

In the Article an urgent issue of the influence of innovative pedagogical techniques of education, through which an educational program of preschool educational institutions is realized, on the development of child's cognitive sphere has been considered. Analysis of children of the city (who use different pedagogical techniques in the process of education) and children of the region (who do not use them) has been made by the author; the level of the development of memory, thinking, attention and perception of preschoolers under the influence of various pedagogical techniques has been compared.

Key words: innovative pedagogical techniques of education, elements, memory, thinking, perception, attention, mathematical and statistical analysis, preschoolers, level of development.

Проблема. Природа, від початку творить дитину слабкою, беспорядною: тіло неслухняним, а розум не здатним до аналізу та логічних висновків. Вона має зародок для розвитку різних якостей, а стати особистістю може лише під впливом інших особистостей (вихователів, батьків та інших оточуючих). Немає визначеної грані, коли особистість має завершити свою освіту, але є чітко визначений період, коли її потрібно починати. Це – дошкільний вік. Процес розвитку дитини в цей період у сучасному педагогічному закладі передбачає взаємодію педагога – вихователя та його вихованців, яка активно сприяє розвитку пізнавальної сфери дитини та індивідуальності дошкільників[6].

Психічний розвиток, як відомо, процес всебічний. Малеча вивчає світ через зв'язок з ним. Водночас у процесі пізнання будуються внутрішні передумови до подальшого розширення цих зв'язків, поступово змінюється і сама діяльність, вона стає свідомо спрямованою на оволодіння знаннями про предмети і явища об'єктивного світу. Завдяки діяльності дитини відбувається її саморух, саморозвиток. Психічний розвиток – це розгорнуті в часі кількісні та якісні зміни, що ведуть до формування особистості. Таким чином, індивідуальний розвиток особистості є не тільки кількісним збільшенням наявних у неї знань, умінь та навичок а й передбачає якісні зміни її психічної діяльності, виникнення нових форм і засобів відображення об'єктивної дійсності, поступовий перехід від нижчих до вищих ступенів розвитку свідомості й самосвідомості. «Психічний розвиток дитини, за Г.С.Костюком, - це індивідуальна історія розвитку її пізнавальної, емоційної, вольової сфери становлення суб'єктивного світу особистості її самосвідомості»[5, 7-12].

Загальною формою психічного розвитку дитини є навчання та виховання. Навчання створює зону найближчого розвитку, тобто активізує внутрішні процеси розвитку, які спочатку можливі лише у сфері взаємовідносин дитини з дорослою людиною. Засвоєння соціального досвіду, оволодіння знаннями, вміннями та навичками – саме це напряму впливає на пізнавальний розвиток.

У зв'язку з цим актуальним є питання використання інноваційних педагогічних технологій навчання для розвитку пізнавальної сфери дошкільняти. Під технологіями автор розуміє освітню діяльність, яка ґрунтується на різних навчальних та розвивальних методиках в залежності від вікових та індивідуальних особливостей дитини для розвитку різноманітних форм мислення, творчості та соціальних можливостей особистості.

Метою статті є порівняльне дослідження розвитку пізнавальних процесів в залежності від специфіки впливу інноваційних педагогічних технологій.

Для реалізації мети автором запропоновано вирішення наступних завдань:

- Проаналізувати літературу щодо змісту інноваційних педагогічних технологій(їх методик), які використовуються в дошкільних закладах міста;
- Вивчити особливості розвитку пізнавальної сфери, в результаті використання різних педагогічних технологій та загального принципу навчання освітньої програми дошкільника;
- Виявити вплив різних розвивальних технологій навчання на показники пізнавальної сфери(сприйняття, мислення, пам'ять, увага) дошкільника.

В пізнавальну сферу науковці відносять багато важливих процесів (сприйняття, відчуття, мислення, уява, увага, пам'ять), які сприяють гармонічному розвитку дитини в цілому.

Вивчення та встановлення чинників пізнавального розвитку дитини, на думку науковців - психологів, є найважливішою передумовою вдосконалення системи виховання та навчання її і в сім'ї, і в дитячих закладах, і в суспільстві загалом. Даною проблемою займалися: Л.С.Виготський, Г.С.Костюк, Д.Б.Ельконін, А.М.Леонтиїв, В.В.Давидов, В.С.Мухіна, С.Л.Рубенштейн, П.Я.Гальперін та ін.. В даній статті автор аналізує розвиток уваги, сприйняття, пам'яті та мислення. Сприймаючи, дитина пізнає в основному зовнішні властивості предметів: величину, форму, колір тощо. Мислення – це засіб пізнання внутрішніх, істотних властивостей предметів, різного роду зв'язків між ними (причинних, часових тощо). Ці різні між собою процеси водночас пов'язані між собою. Спочатку розвивається сприймання, воно стає основою для розвитку мислення, а мислення в свою чергу, позитивно впливає на розвиток сприйняття. Тому для розумового розвитку малечі необхідно дбати про розвиток її сприймання і мислення. Спочатку сприймання у дітей має активно-дійовий характер. Поступово перетворюються в самостійний процес і на його основі розвивається здатність до спостереження. Поступово від маніпуляцій з предметом діти переходять до ознайомлення з ним на основі дотику і зору. Зорове сприйняття, вбираючи в себе досвід інших видів пізнавальної діяльності, стає в дошкільному віці одним з основних засобів безпосереднього пізнання предметів і явищ. У розвитку сприйняття дошкільників провідне значення має мова. Називаючи предмети (чи їх ознаки) дитина відрізняє їх один від одного, усвідомлює дітей, реальні відношення між предметами. Водночас розвивається мова дітей, яка стає основою для формування складної форми мислення – словесно – логічної. Мислити – значить вміти користуватися знаннями, кожного разу вибирати із свого досвіду ті, які потрібні в даній ситуації. Пам'ять дитини, як і інші психічні процеси, формується й розвивається в процесі діяльності. Пам'ять дошкільника має в основному мимовільний характер та за сприятливих умов успішно розвиваються довільні процеси пам'яті. Надзвичайно важливу роль в усій психічній діяльності малечі, як відомо, відіграє увага. Саме високим ступенем розвитку уваги, її стійкістю, зосередженістю, довільністю зумовлюється, будь-яка успішна діяльність дитини [7, 5-29]. Розвиток, формування уваги та інших пізнавальних процесів – одне з найважливіших ланок у педагогічній діяльності вихователів.

Сучасний стан освіти характеризується тенденцією гуманізації навчання. До поняття гуманізації можна віднести різні форми впливу на дітей. Серед них: діяльність педагогів – вихователів, організаційні чинники та різні види розвиваючого навчання. Аналіз педагогічної діяльності у дитячих садках показує, що багато вихователів використовують водночас різні педагогічні технології. У всіх дошкільних закладах існує перелік нормативних документів за якими вони функціонують. Базова програма “Я у Світі” - третя складова комплексу нормативних документів та науково-методичних матеріалів, пов'язаних з модернізацією змісту дошкільної освіти в Україні та гуманізацією її цілей і завдань. Вона розроблена на виконання Закону України “Про дошкільну освіту” згідно з Базовим компонентом дошкільної освіти в Україні та затверджена Міністерством освіти і науки України. Це програма нового типу, в них вміщено базовий зміст дошкільної освіти, який передбачає гармонійний та різнобічний розвиток дошкільника, формування його особистості. У системі національних навчальних програм їх зміст визначається переліком предметів, які забезпечують основу для повноцінного розвитку дітей, їх орієнтації на національні та загальнолюдські цінності, отримання необхідних умінь та навичок для подальшого навчання [1,8]. Усі вихователі у своїй діяльності керуються виключно нею, але викладають застарілими програмами та методиками. Є й інша категорія педагогів - вихователів, які окрім чинних програм, успішно використовують різні новаторські, інноваційні технології та методики і вже мають певний досвід роботи з ними. У інноваційних технологіях основна мета це – всебічний розвиток дитини, а саме розвиток її когнітивних, емоційних та сенситивних здібностей («Будинок вільної дитини» М. Монтесорі, технологія раннього розвитку Г. Домана, технологія раннього навчання М. Зайцева).

Кардинальне реформування системи освіти вимагає переосмислення мети, змісту, методів та форм освітньої діяльності. Зазначені перетворення повинні розпочатись з дошкільної освіти. Сучасні освітні технології спрямовуються не тільки на кількість знань, але і на їх якість. Важливим аспектом у розвитку дитини є навчання не тільки осмислювати отриману інформацію, а і активно її використовувати, а формування практичних навичок відбувається в процесі розвивального навчання [4, 3-29].

Автор припускає, що розвиток когнітивно - пізнавальної сфери є вищим у дітей, з якими реалізують освітню програму за допомогою педтехнологій. Це пов'язано з тим, що розвивальні технології значно розширюють арсенал можливостей дитини і, відповідно, сприяють більш високому розвитку уваги, сприйняття, пам'яті та мислення.

Дослідження пізнавальної сфери дошкільників проведено автором протягом 2007-2009 року, в якому приймали участь вихованці ДНЗ №427 м. Харкова, ДНЗ смт. Елітне Харківської області. Педагоги смт. Елітне (ДНЗ області) реалізують освітню програму за допомогою застарілих методик. Вихователі ДНЗ №427 (міста) використовують елементи розвивальних технологій у своїй діяльності для реалізації освітньої програми. У зв'язку з цим мета статі буде досягнута шляхом порівняльного аналізу показників розвитку уваги, сприйняття, пам'яті та мислення у дітей з різних ДНЗ міста та області. Кількість іспитованих – 175 осіб.

Методи. Для експериментальної роботи були обрані методики зі збірника «Психологічний інструментарій» по готовності дитини до навчання (рекомендоване Вченою радою Інституту психології ім. Г.С.Костюка) та методи математико - статистичного аналізу.

Результати порівняльного дослідження представлені в нижче наведених рисунках.

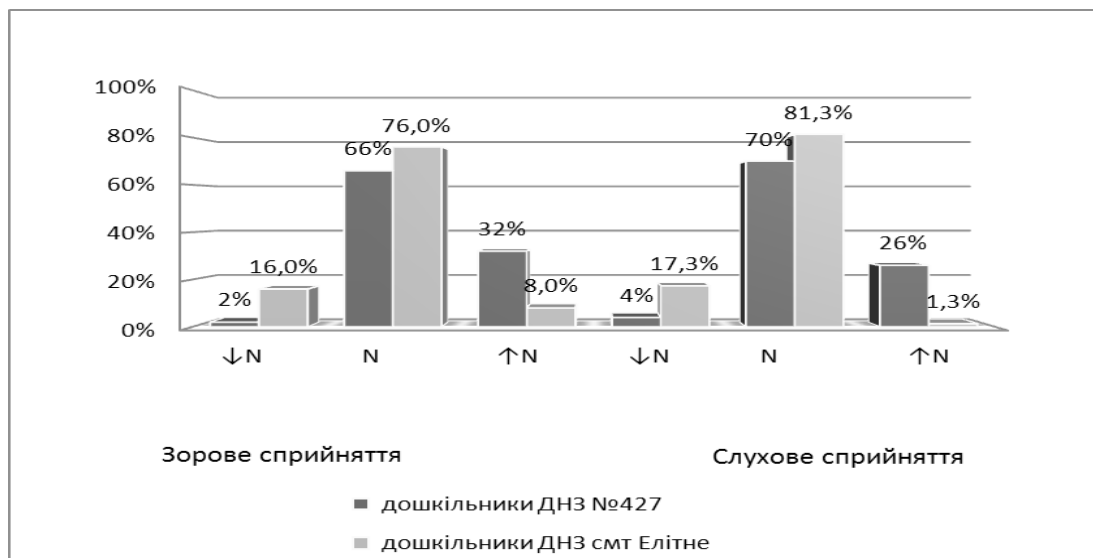

Рис.1 Процентне відношення показників сприйняття, де відображує різницю в показниках розвитку зорового та слухового сприйняття у дітей з ДНЗ міста та області

У дошкільників, ДНЗ міста(які використовували педтехнології), домінує середній рівень(N) розвитку зорового та слухового сприйняття. Звертає на себе увагу значна різниця в показниках високого(N) та низького рівнів сприйняття. Низький рівень зорового сприйняття у дошкільників ДНЗ області значно перевищує такий у дошкільників з міського ДНЗ(різниця складає понад 14% від загальної кількості досліджуваних). Аналогічна тенденція спостерігається і в розвитку слухового сприйняття, різниця складає 13,3%.

Протилежні результати отримані в високому рівні сприйняття. Високий рівень розвитку зорового сприйняття у дошкільнят з міста значно перевищує такий у дітей з обласного садка(різниця складає 24%). Щодо високого рівня розвитку слухового сприйняття слід відмітити різницю в показниках в 24,7% з домінуванням на користь розвивальних технологій.

Рис.2 Процентне відношення показників сприйняття, де відображує різницю в показниках розвитку зорового та слухового сприйняття у дітей з ДНЗ міста та області

У малечі з міста, домінує середній(N) рівень розвитку різних видів мислення(причому як і у першій іспитованій групі так і другій показники майже однакові). Звертає на себе увагу значна різниця в показниках високого(N) та низького рівнів(N) мислення. Низький рівень науково – дійсного та словесно – логічного мислення у дошкільників ДНЗ області значно перевищує такий у дошкільників з міського ДНЗ(різниця складає 5-6%), а різниця у образно – логічному виді мислення досягає майже12%. Протилежні результати отримані в високому рівні(N)

мислення. Високий рівень показників розвитку різних видів мислення у дошкільнят з міста значно перевищує такий у дітей з садка області(різниця складає від 10-17%). Щодо високого рівня розвитку мислення слід відмітити різницю в показниках, з домінуванням на користь розвивальних технологій.

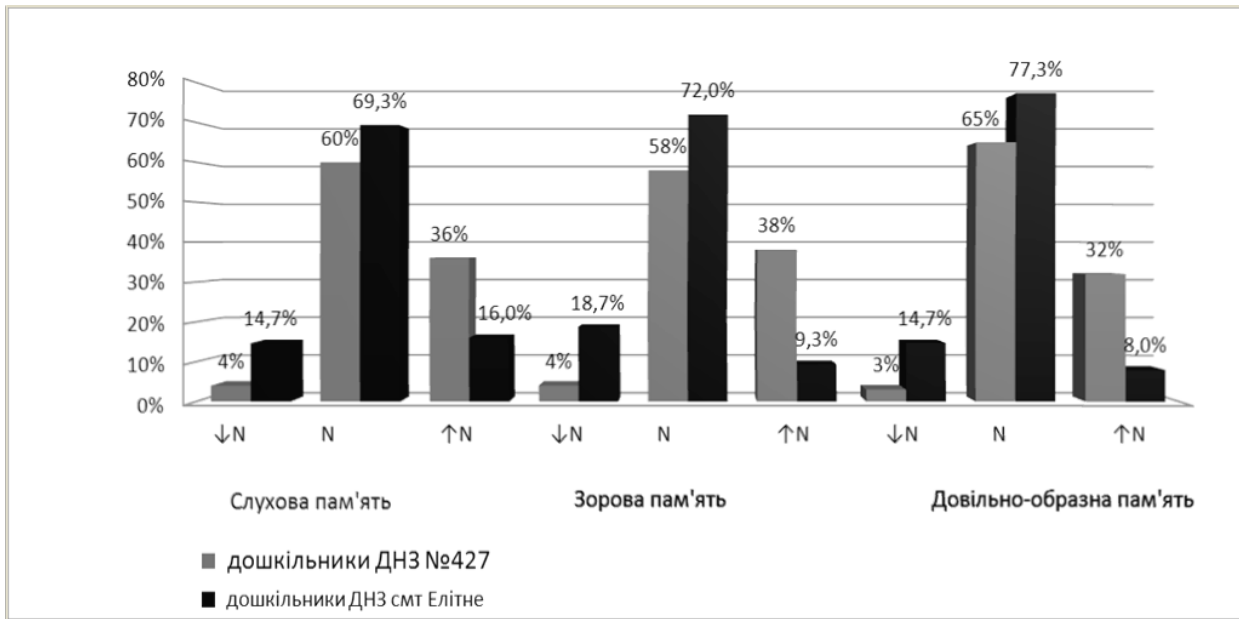

Рис. 3 Процентне відношення показників розвитку видів пам'яті, де відображено різницю в показниках розвитку слухової, зорової та довільно – образної у дошкільників ДНЗ міста та області

Дошкільнята міста, мають домінуючі два рівні середній(N) та високий(N) в розвитку різних видів пам'яті(у слуховій пам'яті загальна кількість складає 96%, зоровій 96%, а в довільно – образній 97%). Звертає на себе увагу не значна різниця в показниках. Також що характерно для дітей з міста, низький рівень (N) показників видів пам'яті складає лише 3-4%. При аналізі показників дошкільників ДНЗ області, автор стверджує о перевищенні показників низького рівня над високим(зорова пам'ять понад 9,4%, довільно – образна 6,7%). Але при цьому прослідковується значний стабільний середній рівень розвитку різних видів пам'яті (від 58-65%) у дітей з садка області.

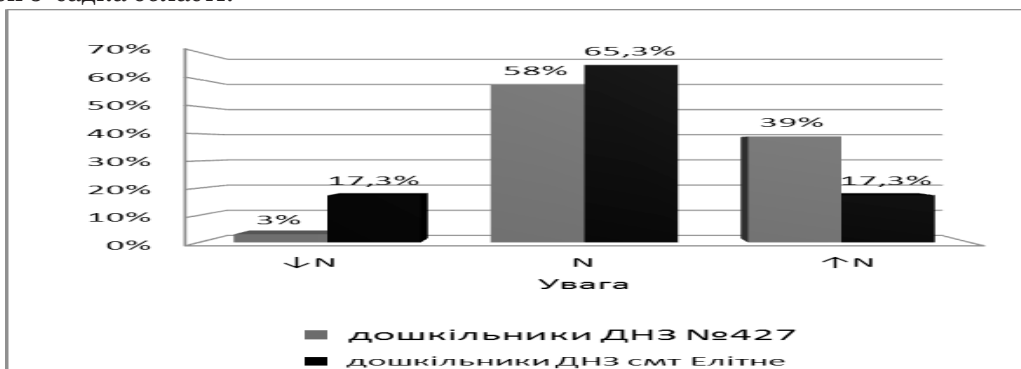

Рис. 4 Процентне відношення показників розвитку уваги, де відображено різницю в показниках її розвитку у дошкільників ДНЗ міста та області

У дітей з міста мають домінуючі рівні середній(N) та високий(N) в розвитку уваги від 39-58%. Звертає на себе увагу не значна різниця в показниках. Також що характерно для дітей з міста, низький рівень (N) показника уваги лише 3%. При аналізі показників дошкільників ДНЗ області, автор вказує на показники низького рівня(N) та високого(N) вони рівні і складають по 17,3%. Але при цьому прослідковується значний стабільний середній рівень розвитку уваги 65,3% у дітей з садка області. Щодо високого рівня розвитку уваги слід відмітити різницю в показниках між різними іспитованими групами, з домінуванням на користь розвивальних педагогічних технологій.

У якості висновків відмічаємо, що автор здійснив та продемонстрував порівняльний аналіз між показниками пізнавальної сфери малечі, з якими використовували педагогічні технології для реалізації освітньої програми та не використовували їх.

Науковою новизною статті є проведення комплексне дослідження пізнавальної сфери дитини дошкільного віку з урахуванням специфіки впливу розвивальних технологій. Проведене дослідження дозволяє зробити висновок, що реалізація освітньої програми з використанням

інноваційних технологій, вказує на суттєвий позитивний розвиток окремих ланок когнітивної сфери дошкільника.

Література

1. Базова програма розвитку дитини дошкільного віку „Я у Світі” /За ред. О.Л.Кононенко. – К.: Світич, 2008. - 430с.
2. Бех І.Д. Особистісно орієнтоване виховання. – К.: ІЗМН, 1998. – 296с.
3. Гарькавець О.М. Індивідуальна направленість розвиваючих методик та програм як фактор їх системного використання. //Вісник ХНПУ ім.Г.С.Сковороди. Психологія. – Харків: 2010. – Вип. 34. – С.49-55.
4. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології. К., 2004. – С.3-29.
5. Психічний розвиток дитини – дошкільника. Навчальний посібник. / під ред. С.Є. Кулачківська, С.О. Ладивір, Т.О. Піроженко. – К.: Світич, 2004. – 74с.
6. Кормиліцина Л.М. Проблеми та завдання українського дошкільця //Дошкільнє виховання - 1998. - №1 - С.3-5.
7. Навчання і виховання дітей дошкільного віку. / За ред.. Артемової Л.В., Лебедевої З.Є. – К.,1974. – 223с.
8. Стрюк К. Принципи оновлення. //Дошкільнє виховання - 1998. - №1 - С.6-8.